

portrays with red his young heroines in order to emphasize physical beauty, enthusiasm, activity, the ability to be a good mistress and to give birth to healthy children. I. Nechui-Levytsky uses a number of synonymous colored names of red: ruddy, pink, cherry, crimson, rusty, bright red etc. A negative value of red color (like the color of blood, wounds, death) is revealed in the novel «Kaidash's family».

In the Ukrainian folklore Black is a symbol of the prosperous life associated with the symbol of earth. At the same time, black is used in the sense of mismanagement, desolation. A white stick is the symbol of prosperity, sincerity and abundance but the black bread is the symbol of poverty or poor management. Black is also used in the sense of «hardworking, beautiful and natural». Black symbolizes a quiet, calm life of the Ukrainian peasant. For the interior I. Nechui-Levytsky uses black only in the story «Old-fashioned fathers and mothers».

Black is a female color. I. Nechui-Levytsky uses black for the portrait characteristics of women. In the analyzed stories most female characters have black spits, black eyebrows and brown eyes. The old heroines of I. Nechui-Levytsky are also depicted with a black paint, they have black dresses.

In the analyzed literary works by I. Nechui-Levytsky there are also «figures of the hell Bestiary» such as black creeks, spiders, black horses, black devils and black capons of the muzzle.

In the story «Kaidash's family» the quarrel between two families is painted with black colors.

Originality. Thus, in the story «Kaidash's family» by I. Nechui-Levytsky the red color with all its shades is used 85 times, 135 times in the story «Old-fashioned fathers and mothers», the frequency of repetition of red in «Clouds» reaches 197 times. The black color is used 162 times in the story «Clouds», 150 times in the story «Old-fashioned fathers and mothers»; there are 63 black markings in the story «Kaidash's family».

Conclusion. Consequently, color is important in revealing of the main themes and problems in literary works by I. Nechui-Levytsky. White – red – black are the most commonly used colors in Ukrainian folklore, as well as in I. Nechui – Levytsky's works.

In the analyzed stories we have only isolated cases of negative semantics of red color. Usually with red I. Nechui-Levytsky conveys the beauty of the gentry, inspiration, beauty of nature, emotions of joy and love. In the stories by I. Nechui-Levytsky we have as positive semantics of black color (maiden beauty, Ukrainian way of life) and negative, dark, ominous, connected with death, dusk, winter, aging. However, the negative semantics of black doesn't affect the overall positive, virtuous orientation of I. Nechui – Levytsky's literary works.

Keywords: Ivan Nechui-Levytsky, story, symbol, color, shade, detail, semantics of the color, text, portrait, landscape.

Одержано редакцією – 20.02.2018 р.
Прийнято до публікації – 17.04.2018 р.

УДК 929Нечуй-Левицький:821.161.2(091)](045)

МІРОШНИК Ольга Юріївна, кандидат
філологічних наук, доцент кафедри
української літератури та компаративістики
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
e-mail: miroshnick.olga@gmail.com

«ЖИТТЄПИСЬ ІВАНА ЛЕВИЦЬКОГО (НЕЧУЯ), НАПИСАНА НИМ САМИМ»: ПСИХОБІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті зроблено спробу психобіографічного дослідження автобіографії І. Нечуя-Левицького 1881 року. Головною дослідницькою настановою була теза про важливість вивчення життя письменника крізь призму аналізу емоційно-духовного становлення його особистості. З цього погляду вкрай вартісною є автобіографічна творчість І. Нечуя-Левицького, адже вона дає змогу виявити етапні моменти, що визначили його долю як людини і як митця, стали вирішальними на його життєвому шляху. Ця автобіографія дала змогу дослідити риси вдачі, душевні стани митця, їхню зумовленість і вияви, простежити їхню внутрішню динаміку. Загалом автор прагне бути стриманим і раціональним, змальовувати пережиті події безсторонньо й

неупереджено. Втім, на тлі загалом майже аскетичної емоційної стриманості цілої автобіографії її перші рядки поетично-образно засвідчують Нечуєву неабияку прив'язаність до рідного від дитинства місця його народження і зростання. Автор максимально конкретизує цю натальну географію, поетично-образно змальовуючи Стеблів і річку Рось. Емоційно насадженими є і спогади Нечуя про матір, про материну любов до нього та про її смерть. Загалом же, ця автобіографія витворює враження емоційного самоусунення автора із власних спогадів – він змальовує їх як зовнішній фактаж, супроводжуючи їх не власними емоціями, а цілком раціональними поцінуваннями. Впадає в око смислова невикінченість Нечуєвої автобіографії, автор ніби уриває її на півслові, ніби не бажає (чи не наважується) вести оповідь далі.

Ключові слова: психобіографія, автобіографія, емоція, письменник, ліричний спогад, стиль і тон розповіді, батько, мати, світогляд, дистанціювання, емоційна близькість, агресивне оточення, адаптивна здатність, соціалізація, творчість.

Постановка проблеми. Україн важливо, вивчаючи життя і творчість митця, враховувати життя його душі – емоції, душевні стани, духовне становлення. З цього погляду пильної уваги варта його автобіографічна творчість, де митець розповідає сам про себе, про власні душевні падіння і злети – справжню, найважливішу історію свого життя. Творчий доробок І. Нечуя-Левицького містить низку автобіографічних творів (листів, спогадів), що надаються до глибшого осягнення його життя саме в тому сенсі, що його вкладав у це поняття Ж. Дільтей, зазначаючи: «Написати життя людини – це не значить оповісти його факти і вчинки, лише віднайти її душу» [1, 654]. Таку історію свого життя І. Нечуй-Левицький оповідає в автобіографічних творах, зокрема у трьох автобіографіях та мемуарному нарисі, де письменник, цілком зосередившись на власному житті, оповідає про ті факти й події, що справили на нього найбільші враження і вплив, стали вирішальними, допомогли чи перешкодили, назагал стали важливими й визначальними на життєвому шляху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свого часу першу спробу прочитати життя і творчість І. Нечуя-Левицького крізь призму психоаналізу зробив В. Підмогильний, застосувавши методологію класичного психоаналізу З. Фрейда (про решту психоаналітичних шкіл і методологій, як, приміром, індивідуальна психологія, гуманістичний психоаналіз тощо тоді ще не йшлося). У вступному слові автор зазначає: «Психоаналіза творчості письменника в наших умовах праця ще дуже невдячна. Психоаналітичне знання у нас ще так мало поширене, що навряд чи можна сподіватись на успіх такого заходу в читача» [2]. Ці слова виявились пророчими, насамперед у сенсі непоширення психоаналітичних студій життя і творчості українських митців, зокрема й І. Нечуя-Левицького в усьому пізнішому українському літературознавстві. Причинами незначної уваги дослідників до психоаналітичної методології В. Підмогильний вважає, по-перше, їхню неналежну, поверхову обізнаність із концепцією З. Фрейда, по-друге, особливі вимоги до того, хто займатиметься такою працею, адже він завжди муситиме керуватися такою настановою: «Психоаналіза в своїх дослідках неухильно додержує основного свого твердження: в психічному житті людини немає ні випадковості, ні дрібниць... Бо вдача людська сама з себе не єсть щось елементарне, а потребує якнайважливішого розшифрування... в плані психоаналітичному вона сама стає за перший об'єкт дослідження. Бо психоаналіза в галузі мистецтва, отже й літератури, якраз і має на увазі викрити ті несвідомі джерела, що живлять артиста й дають йому перший імпульс до творчості, визначити походження його хисту, установити, яке несвідоме своє бажання, яку свою несвідому фантазію здійснює артист в образах художнього твору... Психоаналітичні досліді потребують не тільки вивчення творів письменника, але і його біографії в широкому розумінні цього слова. Конче треба знати не саму «офіційну» частину його життя, а і його інтимний побут, різні деталі та дрібнички його вдачі» [2]. З огляду на таку настанову, що потребує від дослідника особливої скрупульозності й відповідальності, вважає В. Підмогильний, «цей матеріал про Левицького розроблений надзвичайно кепсько» [2]. Нині можна дослівно повторити це твердження,

характеризуючи сучасний стан психоаналітичного вивчення життя і творчості письменника. Тож психобіографічне дослідження життя І. Нечуя-Левицького є наразі питанням відкритим, що дає великий простір для наукових досліджень життя і творчості митця через застосування психобіографічного методу.

Нечуєва автобіографія 1881 року, що в редакційному варіанті дістала назву «Життєпис Івана Левицького (Нечуя), написана ним самим», є предметом цього дослідження.

Мета статті. Здійснити психобіографічне дослідження автобіографії І. Нечуя-Левицького 1881 року.

Виклад основного матеріалу. Уперше цю Нечуєву автобіографію було надруковано 1881 року в журналі «Світ», її ж автограф мав форму листа, що його І. Нечуй-Левицький адресував І. Белеєві, редакторові цього журналу. Як зазначено у примітках до видання Нечуєвих творів, «Першодрук майже нічим не різниться від автографа. Зроблені тільки незначні скорочення (одного – двох речень), замінені деякі слова («ноября» – на «падолиста», «сан» – на «чин» тощо), уточнена пунктуація; стаття розбита на абзаци. Заголовок належить редакції журналу» [3, 507 – 508].

Загалом у цьому автобіографічному нарисі І. Нечуй-Левицький прагне бути стриманим і раціональним, змальовувати пережиті події ніби безсторонньо й неупереджено. Часом навіть виникає враження, що пише він не про себе, що нібито емоційно самоусувається із власних спогадів і змальовує їх лише як зовнішній фактаж, супроводжуючи їх не так власними емоціями, як, скоріше, найзагальнішими поцінуваннями: «хороший» – «поганий», «добрий» – «злий», «цікавий» – «нудний» тощо. Утім, на цьому тлі загалом майже аскетичної емоційної стриманості цілої автобіографії її перші рядки майже поетично-образно засвідчують Нечуєву неабияку прив'язаність до рідного від дитинства місця його народження і зростання. Насамперед, автор максимально конкретизує цю натальну географію, зазначаючи: «Я родився 13 падолиста 1838 року в Київській губернії, в Каневському повіті, в містечку С т е б л е в і» [4, 7]. Авторова розверстка назви містечка не видається випадковою чи можливим проявом писемного шуткарства. Вочевидь, що в такий спосіб він прагне привернути увагу загалу саме до цього свого рідного місця – спочатку через немовби панорамне його наближення, й остаточно – через ось таке фокусування й масштабування вже засобами письма. Наступний природний об'єкт, що його фокусує автор – річка Рось. І знову – той самий прийом: спочатку ніби панорамне наближення, а далі – текстова розвертка в назві: «Стеблів лежить недалеко од Дніпра, в гористому та скелистому місці, і розкиданий по обидва береги невеличкої річки Р о с і» [4, 7]. А далі – вже зовсім ліричний спогад-пейзаж, що виражає довічне авторове замилювання рідними місцями: «Серед самого Стеблева Рось зігнулась коліном; обидва її береги обставлені скелями, неначе стінами; за здоровим скелистим островом на схід сонця од Стеблева шумить Шум на порогах, де між двома високими скелистими берегами вся Рось закидана здоровим камінням та помережана острівцями з самого каміння» [4, 7]. Ця справді поетична картина-спогад має таку потужну емоційно-ліричну наснаженість, що здатна подолати часову відстань – вона й досі постає в уяві Нечуєвій як сьогоденнє враження, так, ніби він споглядає її в цей момент: «Куди не повернеш очима, скрізь видно чудові та все інші картини, неначе в панорамі» [4, 7]. Втім, цей, здавалося б, експозиційний для дальшого розгортання емоції момент є водночас її завершальним пунктом. Відтак відбувається дещо несподіваний перехід до зовсім інакшого стилю й тону розповіді, що їхніми визначальними характеристиками можуть бути: «стриманий», «поміркований», «раціональний».

В такому тоні, майже офіційно-діловому, Нечуй розпочинає оповідь про свого батька: «Отець мій, Семен Степанович Левицький, був священиком в Стеблеві, де був священиком і мій дід, і прадід» [4, 7]. Автор з'ясовує генеалогію свого священницького роду, а водночас і походження прізвища, що його прадід Нечуй змнив з Леонтовича на Левицького за покликом моди. Ось це останнє уточнення, здається, надає цілому вислову певної іронічності (надто якщо врахувати авторову особисту принциповість

і безкомпромісність у питаннях усілякого роду умовностей). Власне спогад про батька розпочато з акцентування його вади: «Мій батько був дуже заїкуватий і з великою силою міг говорити» [4, 7]. Відтак його священницький фах постає як спосіб подолання цієї вади: «але як читав або говорив проповіді, то зовсім не заїкувався» [4, 7]. Вочевидь, що батько почувається (і є таким у синовім сприйманні) недосконалим у побутовому, повсякденному житті й досконалим, таким, що вивищується над своїми вадами, в церковній справі. Імовірно, це спричинює батькову практичну, навіть на рівні тілесному, невинність, його неприязнь і дистанціювання від побутових справ: «Він був дуже не швидкий на ході, непроторний, не любив господарства» [4, 7]. Натомість він цілком віддається духовному існуванню в усіх його проявах, адже це той світ, де зникають усі його вади («було зачинитися в своєму кабінеті, лежить та все читає книжки та газети або пише проповіді» [4, 7 – 8]). Так розриваються батькові зв'язки з родиною, він цілком дистанціюється від власних дітей, від чого ті (зокрема й Нечуй, котрий зараз про це пише) почувають батькову недоступність і неприязнь до нього ще від ранніх літ: «Малими ми не сміли ходити в його кабінет і бачилися з ним тільки за обідом та за вечерею; через це батько якось одіпхнув нас од себе, і ми вже й великими держалися од його осторонь і не горнулися до його так, як до матері» [4, 8]. Діти повиростали і стали батькові відверто чужі. І вже в дорослому віці, спостерігаючи батькове невдоволення їхнім ставленням до нього, вони ніби переживають почуття певної сатисфакції за свою колишню відторгненість: «Як ми повиростали, батько це примітив і було часто каже: «Що це таке, що до мене якось не горнуть діти? Я їх і люблю і у всьому їм наставаю, а вони наче одвертаються од мене» [4, 8]. Так від самого дитинства формується Нечуєва віддаленість від батька і натомість емоційна близькість і любов до матері. Вочевидь, що від матері діти, не маючи батькової любові й підтримки, прагнули отримати подвійну дозу цих почуттів і, закономірно, так само подвійно віддавали їй.

«Батько мій любив рідний край» [4, 8] – замість своєї родини (такий контекст витворює перетин двох спогадів – попереднього, про давню відстороненість батькову від своїх дітей, та наступного – про його ж палку залученість до справ історично-національних: «все було нам говорити, що на Україну дуже насіли польські пани та жиди, що московщина заїдає наш язик і національність, все розказував нам українську історію» [4, 8]). Отож, наскільки батько є байдужим до своїх родинних справ і дітей, настільки ж палкий інтерес він виявляє до питань національно-громадських. Зокрема, бере активну участь у громадському житті («щоб вирвати од жидів торгівлю, він на братські гроші поставив дом і думав закласти громадські крамниці, але не встиг цього зробити, бо швидко вмер» [4, 8]). А також виявляє неабияку національну принциповість щодо мови богослужіння: «Проповіді замолоду він говорив по-українській, записав їх і послав до митрополита» [4, 8]. І дістає негативну реакцію аж від Київської духовної академії («в академії сказали, що язик проповідей не достоїн церковної кафедри» [4, 8]). Втім, як видно, навіть через таке грізне відречення, що, ймовірно, могло вартувати йому духовної кар'єри, Нечуй-батько не відкинув свого принципу утвердження української мови. Адже, як пригадує І. Нечуй-Левицький, уже на схилі життя його батько так само пристрасно ставився до біблійних текстів українською: «Перед його смертю я привіз йому зі Львова євангелію Кулішевого українського перекладу; він був дуже радий і казав мені дістати і українську біблію та привезти йому» [4, 8]. Так сам незгасним лишається його інтерес до української історії – саме в батьковому домі І. Нечуй-Левицький прочитав українську історію Маркевича та Бантиш-Каменського, а також літопис Самовидця [4, 8]. Отож, можна твердити про певний вплив батькових переконань на формування світогляду Нечуя, попри їхнє духовне відчуження і синове свідоме дистанціювання від батька ще від дитячих років.

Свій родовід по материній лінії І. Нечуй-Левицький з'ясовує значно докладніше, аніж по лінії батьковій. Насамперед, наголошує на протонародному корінні матиного роду, що згодом перейшов до рангу духовенства. Дід – «Лукіян Трезвінський, був простий

козак, родом з Полтавщини» [4, 8]. Дід і його брат із Полтавщини перебрались до Київщини і стали там священиками, відтак дід Нечуїв «дав собі шляхетське прізвище Трезвінський, а брат його назвав себе Коцевольським» [4, 8]. Проте, попри таке підкреслене соціальне вивищення, дід не поривав зв'язку з рідним середовищем – «оженився в Журавці з дочкою заможного мужика Гуменного» [4, 8]. Завдяки цьому нині, зауважує Нечуй, і, як видно, цей факт його дуже тішить, «в селах Лебедині, Журавці та Матусові є й тепер багато моїх родичів – простих селян» [4, 8]. Сам же Нечуїв дід був священиком у Лебединському жіночому монастирі. Там же зросла й дідова донька, Нечуєва мати – «була родом з Лебединського панянського монастиря» [4, 8].

Мати Нечуєва постає в його спогаді як цілковита за вдачею протилежність свого чоловіка, Нечуєвого батька: «Мати моя була висока на зріст, весела, проворна, говорюча та співуча» [4, 8]. Що їх єднає – це, по-перше, належність до священицьких родин, по-друге, оберненість їх обох до духовного життя. Щоправда, тут є помітною певна відмінність. Батько, як уже було зазначено, цілком віддається священицькій справі й національно-патріотичним переконанням і цим дистанціюється від дітей, відштовхує їх від себе, самоусувається з життя своєї сім'ї. Мати ж, навпаки, саме своєю прихильністю до релігійної літератури («вміла читати церковнослов'янські книжки, любила читати життя святих» [4, 9]) привертає до себе увагу й любов своїх дітей, є для них близькою і доступною, стає вкрай значущою фігурою в їхньому дитячому світі. Вочевидь, що саме від матері, через любов і довіру до неї, діти переймають любов до релігійного слова. Мати мала чудесний дар достукатись до дитячих душ, уже навіть манерою читання творів: «Я пам'ятаю, як вона читала раз в житті Йосифа Прекрасного те місце, де брати продають Йосифа, і плакала; я слухав та давай і собі плакати» [4, 9]. Саме через таку емоційну залученість до материних оповідей Нечуй ще малим проймається інтересом і любов'ю до цих творів, за багато років зазначаючи: «Через це і я малим, буваючи дома на вакаціях, любив читати життя святих» [4, 9].

Так само від матері, і нині він свідомий цього, Нечуй перейняв особливу побожність. Мати була дуже щира й відкрита до світу і до своїх дітей, емоційно не відгороджувалась від них, і це, вочевидь, викликало цілком природну дитячу довіру та прихильність до її справ і переконань, а відтак – бажання наслідувати її в усьому, як, зокрема: «Мати моя була дуже богомільна; як часом через роботу не встигала до церкви на службу в великі празники, то плакала, постилась до плащаниці трохи не цілий день, а за нею і я малим постив і до плащаниці, і до святої вечірньої води і не їв до служби, поки перейшов в семінарію» [4, 9]. Вочевидь, що беззастережна любов і довіра до матері зіграли свою роль у формуванні Нечуєвої побожності – материна бурхлива емоційна реакція на невиконання чи невчасне виконання релігійних ритуалів витворювала в дитячому внутрішньому світі почуття гріховності невір'я і потребу бути особливо старанним у виконанні релігійних обрядів і дій.

Попри материну величезну прихильність до релігійного життя, вона, на відміну від батька, була водночас гармонійною частиною повсякденного життя родини, точніше навіть, його рушійною силою: «На руках у матері було все господарство на дворі і в полі: вона всім порядкувала» [4, 9]. І в цьому повсякденному житті мати так само є орієнтиром для своїх дітей – знову ж, завдяки своїй щирій і відкритій вдачі і здатності цілком віддаватись улюбленій справі: «За роботою все було співає українські пісні; по-великоруському мати зовсім, і в нас в сім'ї не говорили по-українській» [4, 9]. Так зовсім природньо діти переймають від матері навіреність до українських піснi та слова. Тож, як можна висувати з Нечуєвої автобіографії, ключову роль у його дитячому світі зіграла мати, до батька ж він почував відчуження, а згодом і образу, що вже тепер дає йому змогу з певною байдужістю і навіть задоволенням (як моральною компенсацією) згадувати численні батькові скарги на нелюбов до нього його вже дорослих дітей.

Про смерть матері (як і про смерть батька) І. Нечуй-Левицький пише так, ніби долаючи тенденцію до витіснення цього спогаду – гранично стисло, майже нічого, без

почуттів та емоцій: батько не встиг заснувати громадських крамниць, «бо швидко вмер» [4, 8], мати «почала... слабувати і швидко вмерла» [4, 9]. Вочевидь, що відхід батьків став дуже травматичним для Нечуя. Коли саме на стало батька, він не пише. Але наголошує на тому, що мав дванадцять років, коли втратив матір. Вочевидь, що втрата матері була для нього особливо болісною. Власне розуміння причин її смерті він висловлює не досить точно: «Вона мала дві пари близнят, котрі й zostались живі з усіх дітей; це підірвало її міцне здоров'я, вона почала після того слабувати і швидко вмерла» [4, 9]. Нечіткість формулювання цієї думки спонукає до двозначного її прочитання: 1) діти стали причиною матиної хвороби і смерті; 2) втрата дітей стала цією причиною. Точніше Нечуй формулює цю думку в автобіографії 1876 року (в листі до О. Кониського): «Дві пари близнят, що zostались живими: сестра Анна і брати Амвросій і Федір, і в сім року померший скоропостижно Дмитрій, дуже попустили її здоров'я» [5, 264]. Відтак проступає справжній зміст цього висловлювання – Нечуй винуватить свої молодших братів і сестер у матиної смерті. Помітною є Нечуєва віддаленість, неприхильність до власних братів і сестер – і як головних винуватців втрати найдорожчої людини, і як головних суперників, з якими мусив ділити матинову любов ще за її життя; він пише про них «близнята», «діти» – як про чужих чи тих, кого прагне тримати на відстані. З-поміж решти дітей він виокремлює себе як найстаршу і найбільш наділену матиною любов'ю дитину: «Я найстарший з усіх дітей, і мене мати дуже любила» [4, 9]. За уважнішого прочитання увиразнюються декілька смислів цього вислову: 1) решту дітей мати не любила, її мав лише старший син – принаймні, в цьому він хоче переконати насамперед себе; 2) старший син ревнує матір до молодших дітей і так наголошує на своїй значущості й першорядності для матері; 3) син бажає безроздільної матиної любові; 4) вже дорослий син і досі переживає неподолане горе від втрати матері та її любові, розпачливо згадує про втрачені щасливі роки дитинства. В ранішій автобіографії (1876 року), адресованій О. Кониському, Нечуй розкриває всю безодню свого горя від тієї втрати, аж до небажання жити: «Мати любила мене більше од усіх дітей, і як вона вмерла, то мені здавалось, що й я був повинен в той час вмерти» [5, 264].

Нечуй згадує свою няньку – бабу Мотрю, далеку родичку матері з Лебедина. У Стеблеві, де батько став на парафії та оселив у куплений хаті свою родину, баба Мотря допомагала матері доглядати дітей. Вона ж долучає їх до народного творчого слова («казала нам казок, співала пісень») [4, 9], а також показує Нечусві народне життя ізсередини – «води́ла мене з собою по селу до людей, де тільки сама бувала, виводила по хрестинах і по весіллях та похоронах» [4, 9]. Тепер автор спогаду твердить, що ті враження й картини народного життя назавжди закарбувались у його чіпкій пам'яті. Найяскравіший тодішній спогад – трагічний, про те, як діти стали сиротами, втративши матір: «І тепер пам'ятаю, як страшно плакали сім дочок-сиріт над своєю мертвою матір'ю, Радчихою, припавши до неї головами од грудей до самих ніг...» [4, 9]. Цей Нечуїв спогад яскравий і незадавлений, ніби пережитий учора, в ньому звучить неподоланий біль власної втрати, душевна співзвучність із горем сімох доньок-сиріт, до певної міри самоототожнення з ними в цьому горі.

Взагалі, дедалі більше з цієї автобіографії вимальовується ключова роль жіночого оточення в житті, наразі в час дитинства, І. Нечуя-Левицького: мати, баба Мотря, ширше коло жіноче («В кухні дівчата співали за роботою, і я навчився всіх пісень, які тільки вони співали, бо сам дуже любив пісні» [4, 9]). Це оточення не статичне, а дієве, воно дуже активно впливає на Нечуєве духовне становлення, на формування його знань про довколишній світ, мистецького смаку, світогляду.

Тим часом Нечуй дорослішає, і до його освіти намагається долучитися батько – щоправда, невдало. Він організовує школу для селян, поміж тих учнів є і його син. Але невдовзі стеблівський пан втручається в навчальний процес, і школа припиняє роботу. У шість років Нечуй уперше залишає рідний дім – його відвозять на науку до матиного брата, вчителя в Богуславському духовному училищі. Єдиний Нечуїв спогад про ті

півроку навчання – біль розлуки («мене брала страшна нудьга за домом, за матір'ю» [4, 10]) та дядьків і його друга красивий, але тужливий для хлопця український спів: «Вони співають та жалю мені завдають, а я в кімнаті було цілий вечір плачу за матір'ю» [4, 10]. Після дядькового одруження та їхнього переїзду восени до Семигорів, недалеко од Стеблева, Нечуй далі навчається в дядька, той готує його до вступу до Богуславського духовного училища, куди Нечуй вступає на дев'ятому році життя.

Його спогади про час навчання в училищі зводяться переважно до змалювання спочатку обставин, місця квартирування і тамтешнього оточення, далі – докладна розповідь про власне навчальний процес і викладачів. Назагал, вимальовується картина, де світ поділено на два полюси: злий – добрий, нудний – цікавий тощо. Зокрема, оповідаючи про своє проживання на монастирській квартирі, Нечуй різко контрастно змальовує своє оточення. Однією стороною є хазяйки монастирських квартир, «сільські баби та молодичі, що йшли в монастир служити за спасення душі» [4, 10], дуже старанні у виконанні своїх обов'язків, щирі, чесні, для Нечуя схожі на матір («вони доглядали нас, як може доглядати одна мати» [4, 10]). З-поміж них автор виокремлює сім'ю Шульгів – трьох сестер і двох їхніх племінниць: «Одна з них, Текля, низенька, дуже розумна і чесна баба, була за господиню над монастирською палатою, чи коморою; ігумен йняв її віри більше, ніж ченцям економам» [4, 11], вона ж та її сестра Палажка «хоч були вже немолоді, вивчилися од нас читати і читали церковні книжки» [4, 11]. Отож, і тут Нечуя оточує ідеальний жіночий світ, такий же турботливий і духовний, як його мати. Цьому світові протистоїть гріховний та аморальний чоловічий світ монастирського чернецтва – так його сприймає автор, змальовуючи спостережений різкий контраст: «Ці спасенниці були одні правдивими спасенницями в монастирі серед дуже неспасенної чернечої братії» [4, 10]. Таким же «неспасенним» є смотритель в училищі ігумен монастиря Феодор – «маленький, сухий «аскет», але злий та крикливий» [4, 11], хороший учитель, але вибуховий, агресивний і схильний до насильства («...вчив добре, але був нетерплячий, палкий та любив бити різками за ніщо, од одної нетерплячки, як тільки було хто не дасть такого одвіту, як йому хотілось. Він часом спересердя посилав під різку цілі парти школярів» [4, 11]). Поряд з ним навіть цензор є добрим, адже проявляв милосердність, не виконуючи наказів Феодора – замість бити школярів, «лупив різкою по стіні або по помості» [4, 11]. Нечуй не вірить словам («Казали, що він тільки страхав школярів, що він не такий черствий, як удає» [4, 12]), а довіряє фактам – можливим значно серйознішим і трагічнішим наслідкам, якби не добрий цензор. Як цілком закономірну й заслужену Нечуй змальовує життєву драму жорстокого вчителя – його божевілья через кар'єрну невдачу.

Ще одна «неспасенна» душа, тяжко вражена гріхом алкоголізму – інспектор училища «якийсь Троїцький» [4, 12] (це Нечуєве «якийсь» випромінює крайній ступінь неприйняття і презирства). Троїцький устократ перевершив Феодора своїми граничними жорстокістю («любив давати ученикам палі... од тих паль у дітей пухли долоні» [4, 12]) та неадекватністю («пив запоєм і був якийсь придуркуватий, а після запою ставав зовсім дурний» [4, 12]). Нечуй мав власний негативний досвід спілкування з цим чоловіком, про нього ж оповідає численні деталі, що оприявнюють яскраво виражену садистську натуру Троїцького (показово й вигадливо знущався з учнів, бо «мабуть, любив ефектні сцени» [4, 12]), а також його демонстративне безбожництво («До служби, в той час як ученики йшли рядами до церкви через монастир, він сам рубав дрова коло своєї квартири, котра стояла в самому монастирі, і робив великий скандал для ченців та богомольців» [4, 2]). Згодом Троїцького заступив інший інспектор – «один міський священик, дуже добрий і гуманний чоловік» [4, 12]. Про обох – і смотрителя Феодора, і училищного інспектора Троїцького – Нечуй оповідає так, ніби їхні безчинства не стосувались його особисто, а всі їхні знущання не зачепили його. Про себе ж у тому середовищі згадує так: «На моє щастя, мені були учителі добрі люде; з їх було два, котрі зовсім не били учеників» [4, 12]. Це вміння бачити добро поміж, здавалося б, найбільшого зла, є особливістю Нечуєвої натури, яка, як видно далі, не раз порятує його і допоможе витримати непрості випробування, як-от, наприклад, наукою.

Наука в училищі Нечуєві була не до вподоби – «суха, мертва та абстрактна» [4, 12], багато латинських і грецьких лекцій, примусове бездумне заучування матеріалу напам'ять, насаджування, майже репресивними методами, російської мови. Втім, Нечуй відразу виявляє неабияку адаптивну здатність: «я зовсім не вмів говорити по-великоруській і вивчився в школі» [4, 12], «наука давалась мені легко, хоч вона була мертва» [4, 12]. Від безпросвітної освітньої нудьги він, як і багато інших учнів, знаходить порятunek – втечу до цікавого й барвистого світу фантазій, казок, що їх один здібний до цього учень оповідав, «неначе яка нестомленна Шехерезада» [4, 13]. Знуджені учні спрагло поринають у вимріяний світ, а відтак іще більше відчують контраст із дійсністю – лекції здаються ще нуднішими.

Але знову гору бере життєствердне начало дитячої душі, що не дає впасти у відчай, рятує від шкільної одноманітності: «Хоч наука в школі була важка, зате ж нам було де гуляти» [4, 13]. Природне довкілля для гуляння Нечуй змальовує ностальгійно-поетично, як прекрасну і гармонійну місцевість, як простір цілковитої свободи для знуджених схоластичним навчанням школярів: «Монастир і училище стоять на самому кінці города на крутій горі над самісінькою Россю. Кругом монастиря глибокий яр, а в яру чудовий лужок густо заріс вільхою, вербами та липами. Під скелею, вкритою зверху лісом, чудова криниця в камені, Кам'янка. Той лужок аж кишів школярами, там ми вчилися і гуляли. Внизу за училищем понад Россю стеляться зелені луки. Було де побігати та погуляти» [4, 13]. Цей спогад Нечуїв і за багато часу не втратив своїх подробиць, емоційної наснаженості, він зримо малює яскраву картину дитячої радості, найщасливіший момент звільнення від нудного й обтяжливого. Ще одним способом такого звільнення є тоді для Нечуя читання художньої літератури – щоправда, дуже обмеженим через її брак.

На тлі цих цілковито щасливих моментів, як контраст, Нечуй вирізняє, крім нудної науки, агресивне учнівське оточення: «Була ще одна кара в училищі: то квартирні старші, котрими були ученики старшого класу. Вони дуже обижали дітей, веліли собі прислужувати, посиляли в місто за дві верстви, скубли за чуба, за вуха і навіть били лійкою. Всі менші ученики повинні були їх слухати, поважати і говорити до їх «ви»» [4, 13]. Втім, про ці прояви «дідівщини» Нечуй, як і про вчительські знущання, згадує безсторонньо, неемоційно, ніби про спостережені збоку, такі, що не зачепили його. А змалювання наступного свого життєвого етапу насичує ще позитивнішими спогадами.

Після Богуславського училища Нечуй навчається в Київській духовній семінарії, і тамтешнє життя йому подобається значно більше: «В семінарії було легше жити: там не було ні різок, ні паль, і наука біла інтересніша» [4, 14]. Щоправда, відразу ж зазнає двох розчарувань. Перше – розчарування від розбіжності між уявним та реальним Києвом. У творчій уяві Нечуєвій, із розповідей сільських бабів і батькових, витворилось прекрасне, майже екзотичне місто з дивовижним фонтаном та величезними дзвонами й давніми церквами, з могутніми Дніпром і Лаврою. І хлопець «їхав у Київ з напруженою фантазією, сподіваючись побачити всі ті дива» [4, 13]. Насправді ж вихвалені Київські пам'ятки йому не сподобались, він сприйняв їх зовсім інакшому світлі: «Темні старі церкви з темними закаблуками та притворами, з гробницями навели на мене сум» [4, 13]. Тим часом Нечуя зачаровує сучасний світський Київ з усім розмаїттям, різнобарвністю його життя – «город з його домами та величезний Дніпро з зеленими берегами» [4, 13].

А другим розчаруванням були старі семінарські вчителі, котрі «нічого не робили, давали лекції по книжках, назначаючи нігтем, а в класі або жартували, або питали в учеників лекції до самого дзвоника» [4, 14]. Втім, це розчарування швидко минає, бо в семінарії з'являються молоді вчителі, які запроваджують нові методи навчання, це дуже імponує Нечуєві («вони вчили добре, поясняли лекції і заінтересували мене до науки» [4, 14]), а також те, що дедалі більше з'являється змоги навчатися за новими шкільними підручниками. Отож, наука дуже добре дається Нечуєві, він успішно і з задоволенням опановує знання, що є однією з ознак його обдарованої натури, а також виявом його високої адаптивної здатності й успішної соціалізації.

Про час навчання в Київській семінарії Нечуй згадує як про час такої палкої зацікавленості художньою літературою, аж вона змусила його самотужки опанувати французьку мову (поштовхом до цього стала красиво ілюстрована книга «Кривий біс» Лесажа, згодом – інші французькі ілюстровані книги). Згодом до його лектури долучаються серйозніші твори – «Дон Кіхот» Сервантеса, «Божественна комедія» Данте, «Християнство» Шатобріана тощо. Нечуй зауважує, що найсильніше закарбувався у його душі Дантів твір своїми «грандіозними та фантастичними картинами» [4, 14]. Уже згодом Нечуй звертається до «великоруської» літератури – Пушкіна і Гоголя (його беззастережно відносить до російських письменників), їхню творчість сприймає – «зразу їх зрозумів» [4, 14]. Осібно пише про Шевченкову творчість, про перший прочитаний його твір і такий, що вразив найбільше – баладу «Причинна»: «Я прочитав її з сестрою, і ми вивчили її напам'ять, так вона нам сподобалась» [4, 15].

Після курсу в семінарії в Нечуєві навчанні сталася дворічна вимушена перерва. Спочатку це була реабілітація після хвороби («був такий ослаблений, що не мав сили далі вчитись, побув рік у батька» [4, 15]), за цей час Нечуй опановує німецьку мову і готується до екзамену в духовну академію. Наступний рік – учителювання в Богуславському духовному училищі. За спогадами одного його тамтешнього учня П. Клебановського, І. Левицький був одним з нових, молодих учителів, які не лише стали уникати карання учнів різками, а й дуже обурювалися цим каранням і пропагували цілковите скасування різок [3, 508]. Цей спогад проливає світло на глибокі Нечуєві почуття і враження, що їх він пережив під час навчання (сам він у автобіографії їх не виявляє), про, вочевидь, вкрай болісне сприймання жорстокої системи шкільних покарань, аж до такої міри, що згодом власну систему вчителювання він вибудовує як протест проти пережитої.

Після річної перерви у навчанні І. Нечуй-Левицький вступає до духовної академії. І знову, в академії, як до того в училищі й семінарії, світ поділився для нього на хороший і поганий: «В академії старі професори були дуже погані... Зате ж були і дуже добрі професори, а найбільше молоді, котрі щиро працювали над наукою» [4, 15]. Старі професори консервативні, їхні знання й методи навчання застарілі, лекції нудні, зате ж молоді професори – це саме втілення новизни і прогресу, що, вочевидь, дуже імponує Нечуєві. Саме тоді, як згадує І. Нечуй-Левицький, стає актуальним і дискусійним «українське питання», в чому рушійну роль зіграв журнал «Основа». Набуває популярності воно і в студентському середовищі – «Студенти були дуже цим усім зацікавлені, і змаганням не було кінця. Українці переживали свої національні та літературні питання, але стріли в великоруських студентах велику опозицію. Всі вони, окрім трьох, стояли проти права української національності та літератури» [4, 15]. Вочевидь, що ця дискусійна ситуація навколо українського національного питання, надто виразна шовіністична позиція великоросів, викликали Нечуєве бажання означити власну позицію в цій дискусії, протиставити її всіляким протиукраїнським виступам і гаслам – він замислює «писати оповідання українським язиком» [4, 15]. Отож, україномовна творчість як форма протесту митця проти наступів на його національний духовний простір. Тим паче, що його опозиційність у цьому питанні особливо увиразнює те, що в академії панує антиукраїнський дух, що його носіями є професори – вони насаджують його студентам, виголошуючи на лекціях думки на зразок: «Для інтересів государства добре було б спалити українську літературу і білоруську, якби вона з'явилась на світ» [4, 16]. Відчутно, що й нині цей спогад обурює Нечуя, тоді ж, вочевидь, він мусив мати велику сміливість для протистояння панівній думці. Всі гріхи студентського життя, як, наприклад, пиятику, Нечуй оминає. Лише вже нині згадує про поширену студентську звичку вживати алкоголь – відсторонено-описово, як про факт, що його не стосується.

Перше місце роботи – учитель словесності в Полтавській духовній семінарії та злиденна платня («сім'я одного вчителя по кілька день не мала чого обідати» [4, 16]), тож І. Нечуй-Левицький готується до екзамену на вчителя гімназії – вочевидь, на кращу посаду із більшою платнею. Водночас усерйоз береться до творчості – починає писати

повість «Дві московки», і відразу постає перед вибором, рішуче обираючи єдино правильний для себе варіант, вивільняючи собі простір для творчості: «Я знав, що мені не вдержатись в духовній семінарії, як я буду писати по-українській. Треба було з неї вийти задалегідь» [4, 16]. Нечуй дуже прагне жити і працювати в українському середовищі – він проситься на посаду «учителя гімназії в Білу, де кругом живе український народ, де мені все-таки можна було чути українську мову і виучувати народну жизнь для своїх творів» [4, 16]. Проте не лише цей творчий «розрахунок» зумовлює Нечуєве бажання жити поміж українців, а і його духовна дуже сильна прив'язаність до рідної землі, яку він особливо гостро відчуває тоді, коли опиняється поза рідним національним світом. Не вдовольнившись його прохання про посаду гімназійного вчителя в Білій, його призначають учителем жіночої гімназії в Каліші – місті, гранично віддаленому від бажаного світу, «на самій прусській границі» [4, 16]. І Нечуй не сприймає всіх позитивних обставин і вигід нового місця, він почувається самотньо й ізольовано на чужині, де ніщо не може розрадити й обігріти: «Я заїхав в чужий край, між чужі люде. І город був гарний, і жити в ньому було недорого, і директор поляк був для мене добрий, аде я був зовсім одрізаний од України і свого народу» [4, 16]. Отож, ані значно сприятливіші матеріальні обставини, ані доброзичливе оточення не рятують від болю розлуки з Україною – для Нечуя це є першорядна незагойна втрата. Тим паче, що тут він мусить поступитися і власною українською сутністю, адже викладає в Каліській гімназії російську мову й літературу, а також російські історію та географію – російською ж таки мовою. Решту дисциплін тут наразі викладають польською мовою, але скоро ситуація змінюється в бік тотальної русифікації. Нечуєвої витримки вистачило на рік, далі, частково врахувавши його прохання (просився знов у Білу), його переводять до м. Седелець на Підляссі, викладачем жіночої гімназії «для греків-уніатів, тобто для українців уніатського закону» [4, 16]. Хоч, як зазначає Нечуй, у тій гімназії було мало уніаток, але це вже було українське середовище, і, як видно, нове місце роботи було йому до душі, адже служив там шість років, та й залишив його не з власної волі, а з волі попечителя. Попечитель, піддавшись на інтриги нечесного Нечуєвого колеги, перевів Нечуя до Сувалків. І в Нечуєвій душі закипає образа і на викладача-інтригана та його спільницю (начальницю жіночої гімназії та одну класну даму – про них він пише, ледве стримуючи свої вкрай негативні емоції та балансуючи на грані непристойних характеристик), і на самого попечителя. Цей останній не лише вчинив нечесно й несправедливо, а й дуже образив Нечуя незаслужено грубим тоном під час особистої розмови, на яку Нечуй покладав надію як на можливість відновити справедливість: «Попечитель прийняв мене коло порога, говорив сухо і незвичайно, з криком, виказав ні за що, ні про що якусь неласку, так собі з доброго дива» [4, 17]. Поведінка попечителя за цієї ситуації є цілком психологічно вмотивованою – агресивна реакція як самозахист, із його схожих дій щодо багатьох інших викладачів, що про них пише Нечуй, можна виснувати, що справедливості від цієї людини чекати було не варто. Відтак Нечуй претендує на місце в Кишинівській гімназії і дістає його.

Наприкінці автобіографії І. Нечуй-Левицький зосереджується на спогадах про початки власної творчості, а також про вплив на нього Шевченкової творчості і постаті. Ще під час служби в Полтаві, пригадує він, журнал «Основа» та Шевченків «Кобзар» стали головним імпульсом до творчості та визначили його головне творче спрямування – «навели мене на думку, що мені писати треба по-українській» [4, 17]. Найбільше, що вразило Нечуя в Шевченковій поезії – її народність: «З першого погляду мені здалося, що Шевченко записує народні пісні, а не складає свої; така народність в його поезії» [4, 17]. Іще від дитинства Нечуй мав відчуття особливої причетності до Шевченкової долі: Керелівка – лише за двадцять верств од Стеблева, Корсунь, де бував Шевченко у свого брата Варфоломія – за вісім верств од Стеблева, широкий розголос про Шевченка та його творчість по селах, вочевидь, і в Стеблеві, куди «знакомі наші заносили з Корсуна навіть уривки його віршів, котрі він тоді складав» [4, 17]. Для Нечуя Шевченко – сучасник, реальна людина, краянин, що був дуже близько, ходив тими ж шляхами, дихав тим же

повітрям. Вони жили в одному часопросторі, й лише зовсім випадково вони не зустрілися. Тому так близько до душі, як народну, сприймає Нечуй поетову творчість, натхненну тими ж картинами довкілля й народного життя, що їх споглядав і він, за двадцять верств од Шевченка.

Свої повісті Нечуй, як він пригадує, починав писати потайки, коли українську літературу було заборонено. Він згадує про свій великий талант до втаємничення – про його творчість не здогадувалось навіть найближче оточення («об тім навіть не знали ті товариші, що жили зо мною на одній квартирі» [4, 17]), він ховався під псевдонімом, аби відвести від себе всілякі підозри. Товариші – це світ чужих, і Нечуєва недовіра до них, ще й за таких небезпечних обставин, є з погляду логічного цілком умотивованою. Але він приховував власну творчість і від батька, хоч, як зазначає, «ще до його смерті вже були надруковані в «Правді» перші мої повісті» [4, 17]. І, вочевидь, тут логіка убезпечення не спрацьовує, натомість висновується інша логіка, вибудована Нечуєвими ще від дитячих років стосунками з батьком, а точніше, їх розірванням, відчуженістю й дитячою, а згодом уже й дорослою образою на батька за його байдужість і відсутність у дитячому житті. Цим спогадом І. Нечуй-Левицький завершує автобіографію. Водночас впадає в око її смислова невикінченість, автор ніби уриває її на півслові, ніби не бажає (чи не наважується) вести свою оповідь далі.

Висновки. Загалом, ця автобіографія витворює враження беземоційності, безсторонності, закутості в раціональні рамки її автора. Замість пригадувати певні настрої та почуття зі свого попереднього життя, він просто відтворює свої спогади. Про всі події свого життя, навіть найдраматичніші, пише без жодних емоцій, натомість – описовий, майже протокольний стиль, цілковите самоусунення з власних спогадів, із пережитих подій. Цій оповіді відчутно бракує авторової душевної залученості, його емоційних реакцій, оповіді про власні почуття і хвилювання, що їх цілком природно виявляє людина, оповідаючи про пережите. Вочевидь, що, з-поміж іншого, так проявилась раціоцентрична натура митця-реаліста, його світоглядна схильність до масштабного охоплення дійсності, безстороннього й аналітичного зображення подій.

Загалом, І. Нечуй-Левицький написав декілька автобіографій. В одному з його листів зазначено, що автобіографію російською мовою він написав для якогось петербурзького науковця, котрий, як зазначив Нечуй, «хоче щось видавати про українських писателів» [5, 261]. Писав він також автобіографію О. Кониському [5] та О. Огоновському [6]. Згодом (1914 року) І. Нечуй-Левицький деталізував ці автобіографічні листи в розлогішій мемуарній автобіографії «Уривки з моїх мемуарів та згадок. В богуславськiм училищі» [7]. Всі ці варіанти Нечуєвих автобіографій є цікавим матеріалом для дальших наукових студій.

Список використаної літератури

1. Донцов Д. Микола Хвильовий. *Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст.: у 3 кн.* Київ, 1994. Кн. 1. С. 654 – 671
2. Підмогильний В. Іван Левицький-Нечуй (Спроба психоаналізу творчості). URL: <http://sites.utoronto.ca/elul/Nechui/nech-psyx.pdf>.
3. Нечуй-Левицький І. Зібрання творів: у 10 т. Київ, 1968. Т. 10. Біографічні матеріали. Статті та рецензії. Фольклорні записи. Листи. 581 с.
4. Нечуй-Левицький І. Життєпис Івана Левицького (Нечуя), написана ним самим. *Зібрання творів: у 10 т.* Київ: Наукова думка, 1968. Т. 10. Біографічні матеріали. Статті та рецензії. Фольклорні записи. Листи. С. 7 – 17.
5. Нечуй-Левицький І. До Олександра Кониського. 1 травня 1876 р. *Зібрання творів: у 10 т.* Київ: Наукова думка, 1968. Т. 10. Біографічні матеріали. Статті та рецензії. Фольклорні записи. Листи. С. 260 – 270.
6. Нечуй-Левицький І. До Омеляна Огоновського. 24 липня 1890 р. *Зібрання творів: у 10 т.* Київ: Наукова думка, 1968. Т. 10. Біографічні матеріали. Статті та рецензії. Фольклорні записи. Листи. С. 325 – 330.
7. Нечуй-Левицький І. Уривки з моїх мемуарів та згадок. В богуславськiм училищі. *Зібрання творів: у 10 т.* Київ: Наукова думка, 1968. Т. 10. Біографічні матеріали. Статті та рецензії. Фольклорні записи. Листи. С. 18 – 55.

References

1. Dontsov, D. (1994) Nikolai Khvylovy. *Ukrainian word: reader Ukrainian literature and literary criticism in the twentieth century : in 3 books*. Kyiv, 654 - 671. (in Ukr.)
2. Pidmogylny, V. Ivan Levitsky-Nechuy (attempt of psychoanalysis of creativity) URL: <http://sites.utoronto.ca/elul/Nechui/nech-psyx.pdf>». (in Ukr.)
3. Nechuy-Levitsky, I. (1968) *Collected works: in 10 vol.* Vol 10 :Biographical materials. Articles and reviews. Folklore recordings. Letters. Kyiv (in Ukr.)
4. Nechuy-Levitsky, I. (1968) Life of Ivan Levitsky (Nechuy), written by him. *Collection of works: in 10 vol.* Vol. 10 :Biographical materials. Articles and reviews. Folklore recordings. Letters. Kyiv, 7 - 17. (in Ukr.)
5. Nechuy-Levitsky, I. (1968) To Alexander Konysky. May 1, 1876. *Collection of works: in 10 vol.* Vol 10 : Biographical materials. Articles and reviews. Folklore recordings. Letters. Kyiv, 260-270. (in Ukr.)
6. Nechuy-Levitsky, I. (1968) To Omelan Ogonovsky. July 24, 1890. *Collection of works: in 10 vol.* Vol 10 : Biographical materials. Articles and reviews. Folklore recordings. Letters. Kyiv, 325 - 330. (in Ukr.)
7. Nechuy-Levitsky, I. (1968) Excerpts from my memoirs and references. In the Bohuslav School. *Collection of works: in 10 vol.* Vol 10 : Biographical materials. Articles and reviews. Folklore recordings. Letters. Kyiv, 18-55. (in Ukr.)

MIROSHNYK Olga Yuriyivna,
 associate Professor of Ukrainian Literature
 and comparative studies
 Cherkasy National University
 BohdanKhmelnysky
 e-mail: miroshnick.olga@gmail.com

"THE LIFE OF IVAN LEVITSKY (NECHUY) WRITTEN BY HIM": PSYCHOBIOGRAPHICAL ASPECT

Abstract. Introduction. The problem of studying psychobiography of writer is important and relevant in contemporary literary criticism. Method psychobiography allows you to explore the history of the spiritual formation of the artist, his emotions, state of mind, which certainly can be found in creative projections of writer. Psychobiography of writer enables a much deeper understanding of his work. I. Nechuy-Levitsky's creative heritage contains a number of autobiographical works (letters, memoirs), in which the writer tells about the facts and events that have made him the greatest impression and influence, have become decisive in his life's way. The autobiography of I. Nechuy-Levitsky, written in 1881, is the subject of this study.

Purpose. To conduct psychobiographic study of I. Nechuy-Levitsky's autobiography, written in 1881.

Methods. In this study applied a psychobiographic method.

Results. In this autobiographical essay, I. Nechuy-Levitsky seeks to be restrained and rational; he impartially outlines the events that he survived. Sometimes it even seems that he does not write about himself that he is emotionally self-moving from his own memories and depicts them only as an a number of external facts. But on this background, almost ascetic emotional restraint throughout the autobiography, its first lines, poetically-figuratively indicate a very strong Nechuy's attachment to his native place of childhood and growth. After that the author goes to a completely different style of story - restrained, moderate, rational. In this tone, almost officially, Nechuy begins a story about his father. Due to the distance of the father from the family, in the childhood, the distance of I. Nechuy-Levitsky is formed from his father, and instead of him emotional closeness and love for the mother are formed. Nechuy's mother in character is very different from her husband, Nechuy's father. If Nechuy's father completely devotes himself to the priestly cause and moves away from the family, then the mother, by contrast, attracts the love of his children, is a very important figure in their childhood world. Mother was very sincere and open to the world and to her children, she was not emotionally isolated from them, and this, apparently, caused a completely natural confidence of children to the mother, the children's sympathy to the actions of the mother and her beliefs, and hence the desire to follow the mother in to everything. So, as one can draw a conclusion from Nechuy's autobiography, the mother played a key role in his childhood, but he felt alienated from his father, and later, as an insult. In general, this autobiography clearly depicts the key role of the female environment in the childhood I. Nechuy-Levitsky. This environment is very influential on the spiritual formation of Nechuy, on the formation of his knowledge of the world around, the artistic taste, world outlook.

Further, in this autobiography, I. Nechuy-Levitsky narrates in detail about his studies in various educational institutions – in the Spiritual School in Boguslav, in the Kyiv Theological Seminary. During

his studies, I. Nechuy-Levitsky begins to write artistic works in Ukrainian, his Ukrainian-language work is a form of protest against the great Russian-style chauvinism of many of his contemporaries, against the anti-Ukrainian spirit that is at that time prevalent in Ukraine and, in particular, at the Kyiv Theological Seminary, where then Nechuy learns. I. Nechuy-Levitsky also tells about the beginning of his professional activity as a lecturer in literature in the Poltava seminary and the subsequent vicissitudes in his career. Expressive is his desire to live and work in the Ukrainian environment. Having settled outside the Ukrainian environment, Nechuy feels lonely and isolated, he feels the pain of alienation from Ukraine.

At the end of the autobiography, I. Nechuy-Levitsky focuses on memories of the beginning of his own creativity, as well as on the influence on him of the personality and creativity of T. Shevchenko. Even since childhood, Nechuy had a special feeling of involvement with Shevchenko's fate: Kerelivka, where T. Shevchenko was born, only twenty layers from Stebliv, where I. Nechuy-Levitsky, Korsun, where Shevchenko was, was born, for eight layers from Stebliv. For Nechuy Shevchenko is a contemporary, a real person, a countryman who was very close, walking in the same ways, breathing the same air.

In general, this autobiography creates the impression that his author is limited to a rational structure. Instead of reproducing feelings and emotions from the past of his life, I. Nechuy-Levitsky only reproduces his memories of external events. He writes about all the events of his life without any emotions, uses descriptive, almost logical style. This story has no emotional presence of the author, his emotional reactions, does not tell about the feelings and excitement of the author, which, of course, he must express when he speaks about the experience of his life.

Originality. Now there is urgent need for a detailed study of the autobiographical figure of this writer for a much deeper understanding of his creative works.

Conclusion. I. Nechuy-Levitsky's autobiography 1881 is a dramatic story of his spiritual formation under very unfavorable and often hostile conditions. Here the author focuses on a detailed reminder of the events of his life - from early childhood to adulthood, making those unconscious accents that make it possible to read episodes and stages of his personal and creative life. The rest of the autobiographical works of I. Nechuy-Levitsky, as well as his epistolary should be the subject of the following scientific studies.

Key words: psychobiography, autobiography, emotion, writer, lyrical memory, style and tone of the story, father, mother, outlook, distancing, emotional closeness, aggressive environment, adaptive ability, socialization, creativity.

Одержано редакцією – 20.03.2018 р.

Прийнято до публікації – 17.04.2018 р.

УДК 821.161.2.09

КЛИМЕНКО (СИНЬОК) Ганна Андріївна,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри
української літератури та компаративістики
Черкаського національного
університету ім. Б. Хмельницького
e-mail: anna.syniook@gmail.com

МОДЕРНІСТСЬКІ ІНТЕНЦІЇ ЗРІЛОЇ ТВОРЧОСТІ ІВАНА НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО

Авторка статті виявляє та аналізує модерністські ознаки (психологізм, ліричний струм, філософічність тощо) у прозі І. Нечуя-Левицького («Над Чорним морем», «Поміж ворогами»), проводить типологічні паралелі з модерністськими набутками Михайла Коцюбинського, Ольги Кобилянської, Лесі Українки, вказує на амбівалентний характер оповідання «Без пуття».

Зокрема у повісті І. Нечуя-Левицького «Над Чорним морем» прикметними є вияви психологізму, притаманного модерному письму, живописання словом – подібно до манери Михайла Коцюбинського (ідеться про гармонійне співбуття природи й людини, природу як засіб розкриття психологічного стану героїв). Виразними у творі є мариністичні мотиви та феміністичні тенденції (реалізація модерністської концепції сильної, активної особистості –